

KİTAP İNCELEMESİ: AYŞEGÜL SEVER, TÜRKİYE'NİN ORTADOĞU İLİŞKİLERİ: KAVRAMSAL VE OLGUSAL BİR ANALİZ, DERİN YAYINLARI, İSTANBUL 2012, 141 S.*

Book Review: Ayşegül Sever, The Relations of Turkey with Middle East: A Conceptual And Factual Analysis, Derin Publishing, İstanbul 2012, 141 pgs.

*Doğacan BAŞARAN***

Uluslararası ilişkiler disiplininin Türkçe literatürü incelendiğinde, Türkiye'nin Ortadoğu politikasını ele alan çok sayıda çalışmanın bulunduğu görülse de bu çalışmalar içerisinde, kuramsal bir çerçeve ortaya koyan ve objektif bir perspektifle yazılan eserlerin sayısı oldukça azdır. Özellikle Türkiye'nin 11 Eylül sonrası dönemde Ortadoğu politikalarına yönelik yazılmış olan çalışmaların büyük çoğunluğunun ideolojik olarak

yakınlık veya karşıtlık üzerinden kurgulandığı görülmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin Ortadoğu'daki siyasetinin 2000'li yıllarına odaklanan bilimsel çalışmaların geliştirilmesine ilişkin önemli bir ihtiyaç bulunmaktadır. Ayşegül Sever'in "Türkiye'nin Ortadoğu Politikası: Kavramsal ve Olgusal Bir Analiz" başlıklı kitabı da alandaki bu boşluğun doldurulması açısından oldukça değerlidir.

Söz konusu çalışma her ne kadar Demokrat Parti'nin iktidara geldiği 1950 yılından 2012 yılına uzanan bir biçimde Türkiye'nin Ortadoğu'daki politik yönelimlerine ışık tutsa da, kitabın ağırlıklı olarak 2000'li yıllara odaklandığı görülmektedir. Bu kitabın en önemli özelliği, olayların bir tarih yazıcılığının ilerisine taşınarak kavramsallaştırılıp açıklanması ve neorealist kuram

* Makale Gönderim Tarihi: 06.04.2018 – Makale Kabul Tarihi: 25.05.2018

** Doktora Öğrencisi, Trakya Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü,
e-posta: basarandocagan@gmail.com

ile ilişkilendirilerek okuyucuya teorik bir perspektif sunmasıdır. Kitaba bilimsel nitelik kazandıran en mühim husus da çalışmanın bu kuramsal boyutudur. Bir diğer husus ise, Türkiye’nin özellikle yakın geçmişteki Ortadoğu politikasının hangi nedenlere dayandığını ve bu politikaların hangi eleştirilere sebep olduğunu objektif bir biçimde ortaya koymasısıdır. Üstelik kavramsal ve kuramsal bir çerçeve üzerinden yazılmış olan bu kitap, çoğu kuramsal kitabın aksine, akıcı bir dile sahip olması nedeniyle okuyucuyu da yormamaktadır. Ancak bahse konu olan çalışma, yazar Ayşegül Sever’in üniversite derslerinde anlattığı “Türkiye ve Ortadoğu” ve “Uluslararası Politikada Ortadoğu ve Türkiye” gibi derslerin etkisiyle yazıldığı için bu çalışmada kronik süreklilik açısından bazı eksiklikler bulunmakta ve bazı konular arasında kopukluk hissedilmektedir.

Ayşegül Sever’in kitabının en önemli özelliğinin 11 Eylül Sonrası dönemde uygulanan Ortadoğu politikasının objektif bir çerçeveye ortaya konulması olduğunu belirtmişsek de, çalışmanın 2012 yılında yayımlanmış olması, kitabın içeriğinde bir başlık açılarak yer verilen Suriye meselesine dair bazı gelişmelerin eksik kalmasına yol açmıştır. Okuyucuya 2011 yılında Suriye’de gelişen toplumsal muhalefet ve uluslararası toplumun Suriye’deki duruma ilişkin tutumu aktarılırken o dönemin konjonktürü açısından geçerli olan dengeler esas alınmış; ancak aradan geçen süre zarfında, sahadaki dengeler önemli ölçüde değişmiştir. Bu anlamda yazar sahadaki güç dengesinde meydana gelebilecek değişimleri öngörememiştir.

Yazar, Türkiye’nin 1950-2012 yılları arasında Ortadoğu’da uyguladığı siyaseti pek çok alt başlığı bulunan 4 ana bölümde incelemiştir. Bu bölümler şu başlıkları taşımaktadır:

- “Neo-Realist Perspektif”, Türkiye’nin Ortadoğu Siyasetinde Soğuk Savaş Mirası – 1950-1990
- “Bölgeselleşme” Bağlamında Türkiye’nin Ortadoğu İlişkileri 2000-2010, “Normatif Dış Politika”
- Türkiye ve Libya-Suriye Gelişmeleri – 2011-2012

- ‘Bölgesel Güç’ Olmak, Türkiye ve Ortadoğu – 2000’ler

Yazar çalışmanın birinci bölümünde, kitabın teorik temellerini neoklasik realizm çerçevesinde ortaya koymakta ve 1950-1990 yılları arasındaki dönemi, Soğuk Savaş şartlarıyla ilişkilendirerek uluslararası sistemin aktörlere olan etkisi bağlamında ele almaktadır. Bu bağlamda Sever, Türkiye’nin politik yönelimlerinin temelinde Stephen Walt’un savunmacı realizm kuramında işaret ettiği algılanan tehdidin dengelenmesi ihtiyacının bulunduğu tespitini yapmaktadır. Sever’e göre, Moskova’dan 1945 yılında, Boğazlar’ın statüsüne ve Doęu Anadolu’dan toprak talebine ilişkin gelen istekler, Ankara’yı ABD liderliğindeki Batı bloğuna itmiş ve Türkiye’nin Soğuk Savaş dönemindeki politik yönelimlerini “Sovyet tehdidi” algısı belirlemiştir.

Kitabın ikinci bölümünde yazar, 2002-2011 yılları arasında Türkiye’nin Ortadoğu’ya yönelik uygulamış olduğu politik faaliyetleri bölgeselleşme kavramı üzerinden analiz etmiştir. Kitapta kronolojik anlamda kopukluk bulunduğunu belirtmemizin nedeni de birinci bölümde ele alınan zaman dilimi ile ikinci bölümde ele alınan zaman dilimi arasındaki 12 yıllık dönemin analize dahil edilmemiş olmasıdır.

Kitabın bölgeselleşme kavramı üzerinden ele alındığı ikinci bölümünde yazar, Türkiye’nin Ortadoğu’da bölgesel işbirliğine yöneldiğini ve bölgedeki ittifak örgütlerine üye olmasa dahi, bu örgütlerle iyi ilişkiler tesis etmeye özen gösterdiğini anlatmaktadır. Bu bağlamda yazar, Türkiye’nin üyelik süreci yaşadığı AB’nin Ortadoğu politikasından da bahsederek Türkiye’nin iç politikada batılı değerleri içselleştirmeye çalışmasının Ortadoğu siyasetine de yansıdığını belirtmekte; ancak Ankara’nın tamamen AB siyasetinin sözcülüğünü de üstlenmediğini vurgulayarak farklılık içeren noktalara işaret etmektedir. Ayrıca çalışmanın ilk bölümünde ortaya koyulan neoklasik realist perspektif, ikinci bölüme de yansıtılmış ve bu anlamda Türkiye’nin Ortadoğu ilişkilerinde devlet dışı örgütlerin rolü, analize dahil edilmiştir.

Yazar kitabının üçüncü bölümünde ise Arap Baharı sürecinde Türkiye’nin Ortadoğu politikasını incelemeye odaklanmış ve

bu incelemeyi dönemin dış politikasında belirgin bir biçimde gözlemlenen insan hakları ve demokrasi gibi değerler ile ilişkilendirerek normatif bir bakış açısı ortaya koymaya çalışmıştır. Evrensel kabul edilen normların dış politikaya etkisinin anlatıldığı bu bölümde, yazarın ağırlıklı olarak “insani müdahale” kavramına odaklandığı görülmektedir. Yazar bu kavramı tartışmaya açmak amacıyla iki örnek olay belirlemiş ve Arap Baharı sürecinde, Libya ile Suriye’de meydana gelen gelişmeleri iki ayrı alt başlıkta değerlendirmiştir.

Kitabın üçüncü bölümünün alt başlıklarında ele alınan Libya ve Suriye örnek olaylarını içeren kısım, yazarın literatürdeki boşluğu doldurmaya yönelik en büyük katkıyı yaptığı bölümdür. Yazar Libya politikasında Ankara’nın tutumunun temelinde, bu ülkedeki Türk işçilerin güvenliğinin sağlanması ihtiyacı olduğunu ifade ederken Türkiye’nin başlangıçta karşı çıktığı NATO müdahalesini nasıl ve niçin desteklediğini de temellendirerek ortaya koymaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, normların önemini belirgin bir biçimde öne çıkartarak neorealist yaklaşımı biraz arka plana itmişse de Libya’daki Türk firmalarının varlığına atıf yaparak politik yönelimleri etkileyen devlet dışı aktörlerin önemini yok saymamış ve Libya olayları yaşanırken kısa süre içinde değişen dengeleri anlatarak güç ilişkilerine vurgu yapmıştır. Bu anlamda yazar kısmen de olsa, çalışmanın teorik zeminini oluşturan neorealist çerçeveyi okuyucuya hissettirmiştir. Bu bölümünden anlaşılan odur ki, Türkiye’nin Libya’da değişen güç dengelerini okuyuş biçimi, Suriye politikasını inşa ediş şeklini de etkilemiştir. Çalışmanın 2012 yılında, Suriye krizi henüz sona ermeden yayımlanmış olması ise Suriye’de değişen dengelerin okuyucuya aktarılması açısından yetersiz kalmasına sebep olmuştur.

Türkiye’nin Ortadoğu politikasının bölgesel güç kavramı üzerinden ele alındığı kitabın dördüncü bölümündeysen, Türkiye’nin bir bölgesel güç olup olmadığı sorusu tartışmaya açılmaktadır. Bu bağlamda yazar, kitabın dördüncü bölümünde Türkiye’nin bölgesel aidiyet hissini, maddi ve maddi olmayan unsurlar açısından mevcut gücünü, bölge ülkelerine liderlik yapabilme kapasitesini ve ilgili ülkeler nezdinde bölgesel güç olarak kabul edilebilirliğini ortaya koymaya çalışmıştır.

Tüm bu anlatılanlar ışında Ayşegül Sever tarafından kaleme alınan “Türkiye’nin Ortadoğu İlişkileri: Kavramsal ve Olgusal Bir Analiz” başlıklı kitap incelendiğinde, Türkiye’nin Ortadoğu politikasının kuramsal ve kavramsal bir çerçevede, akıcı bir üslupla okuyucuya aktarıldığı görülmektedir. Bu nedenle de bu kitap, Türkiye’nin Ortadoğu siyasetinin anlaşılması amacıyla okunması gereken başlıca çalışmalar arasında kendisine yer bulmaktadır.